

Druga gimnazija Varaždin

Centar izvrsnosti za nacionalnu povijest

Varaždin

Hallerova aleja 6 a

Varaždinska županija

KAKVU SU ODJEĆU NOSILI RIMLJANI?

Lana Pavlaković i Štefica Vresk

Srednja strukovna škola Varaždin

Mentorica: Suzana Jagić

Varaždin, ožujak 2023.

Sadržaj

1. UVOD.....	3
2. OBRAZLOŽENJE TEME.....	4
2. 1. Općenito o Rimljanima.....	4
2. 2. Problem istraživanja	5
2. 3. Pretpostavka istraživanja	5
3. MATERIJAL I METODE	6
4. REZULTATI ISTRAŽIVANJA	7
4. 1. Razvoj rimske odjeće (kostima).....	7
4. 2. Muška odjeća	7
4. 3. Ženska odjeća.....	9
4. 4. Odjeća rimske vojske	11
4. 5. Boja i materijal odjeće.....	11
4. 6. Modni dodaci i nakit.....	12
4. 7. Frizure.....	13
4. 8. Obuća.....	14
4. 9. Usporedba rimske odjeće s grčkom.....	15
4. 10. Tradicionalna rimska odjeća u suvremeno vrijeme	
4. RASPRAVA	16
5. ZAKLJUČAK	17
6. POPIS IZVORA I LITERATURE	18
7. PRILOZI.....	19

1. UVOD

Rimska država razvila se iz malog naselja u grad-državu koji će osvojiti najprije Apeninski poluotok, a zatim stvoriti najveću državu staroga vijeka. Rimljani i njihova dostignuća neiscrpna su tema, a nama je najzanimljivija bila rimska svakodnevnica. Povezano s odabirom našeg budućeg zanimanja odabrale smo temu rimske odjeće i modnih dodataka što ćemo nastojati dodatno istražiti te odgovoriti na pitanje koje smo postavile na samom početku: Kakvu su odjeću nosili Rimljani?

Naša je pretpostavka da su običaji odijevanja, rimska obuća i modni dodaci utjecali na sadašnjost i današnje društvo. Cilj ovog rada je istražiti odjeću Rimljana, Rimljanki i rimske vojske, materijale i boje iz kojih se ona izrađivala, obući, modne dodatke, frizure i nakit, usporediti je s odjećom starih Grka te je pokušati približiti današnjem čovjeku, posebno našoj generaciji, na način da ćemo dijelove rimske odjeće i samostalno izraditi. Popularizacijom rimskih običaja u odijevanju i općenito rimske povijesti, našim će vršnjacima biti lakše razumjeti daleku prošlost jer ćemo se upravo preko izrađene rimske odjeće povezati na neki način s ljudima koji su takvu odjeću nosili u rimsko vrijeme. Kroz tumačenje rimskih običaja u odijevanju nastojat ćemo otkriti kako su oni utjecali na odijevanje danas i suvremene modne trendove.

Slika 1. Žena s voštanim pločama i iglom, tzv. *Sappho*¹

¹ *Sappho fresco*, https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Sappho_fresco.jpg, pristupljeno 10. 2. 2023.

2. OBRAZLOŽENJE TEME

U razvoju čovjeka i ljudske civilizacije veoma je važna odjeća. Jedna od zanimljivih definicija čovjeka je da je *Homo Sapiens* primat koji upotrebljava odjeću. Razvoj odjeće i odijevanje važna je disciplina svakom istraživaču prošlosti, a znanost je objašnjava različitim razlozima. Odjeća nastaje kao potreba osnovne zaštite, radi pokrivanja pojedinih dijelova tijela, no u njezinom razvoju važan je i socijalni status i funkcija. Kada općenito govorimo o povijesti odjeće, mislimo na stil koji se mijenjao kroz vrijeme. Sama promjena stila nikad nije došla „preko noći“, tj. naglo. Kod odjeće je sve uzročno - posljedično: odjeća nam služi kao zaštita od hladnoće i topline, ali uvijek je naglašena i njezina estetska dimenzija – da u odjeći budemo lijepi i drugačiji.² U svakom društvu odjeća ima svoju društvenu, političku, vjersku i psihološku funkciju. Tema odijevanja uvijek je aktualna, posebice nama jer smo u srednjoj školi izabrale smjer Modnog tehničara.

2. 1. Općenito o Rimljanima

Rim je nastao ujedinjenjem naselja na brežuljcima. Grad se razvio u prijestolnicu Rimskog Kraljevstva koje je trajalo od 753. g. pr. Kr. do 509. g. pr. Kr. i to je bilo doba unutar kojeg je vladalo sedam rimskih kraljeva. Utemeljitelj Rima bio je Romul, a posljednji kralj zvao se Tarkvinije Oholi.³ Poslije Rimskog Kraljevstva dolazi razdoblje Rimske Republike koje je trajalo od 509. g. pr. Kr. pa do 27. g. pr. Kr., a njome je upravljao Senat. U to vrijeme Rim je bio pod velikim utjecajem grčke kulture, a također počinju i osvajački ratovi te Rim postaje prva sila na Sredozemlju. Iduće razdoblje bilo je doba Rimskog Carstva i trajalo je od 27. g. pr. Kr. do 476. g. Taj period započinje nakon što se Oktavijan August okrunio za cara.⁴ U to se vrijeme rađalo i širilo kršćanstvo. Carstvo se 395. g. podijelilo na Istočno (glavni grad bio je Konstantinopol) i Zapadno (glavni grad bio je Rim) Carstvo. Zapadno Rimsko Carstvo osvojeno je 476. g. u provalama barbarskih plemena. Tijekom srednjeg vijeka broj stanovnika Rima se smanjio, a grad se sveo na skupine naseljenih zgrada koje su se nalazile između velikih površina ruševina i vegetacije. Rim je službeno ostao dio Bizantskog Carstva sve do 752. g. Pipin Mali je 756. g. dao papi nadležnost nad Rimom i okolnim područjima te je na taj način

² *Odjeća, obuća i modni dodaci u rimsko vrijeme*, predavanje dr. sc. Suzane Kutnjak - Mravlinčić, Druga gimnazija Varaždin, 26. 11. 2022.

³ *Legenda o nastanku Rima*, <http://www.osang-kc.hr/index.php/edukacija/povijest/download-povijest/99-legend-a-o-nastanku-rima>, pristupljeno 19. 1. 2023.

⁴ *Oktavijan August*, <https://nova-akropola.com/kulture-i-civilizacije/tragom-proslosti/oktavijan-august-prvi-rimski-car/>, pristupljeno 19. 1. 2023.

stvorena Papinska država.⁵ Rim je stoljećima nakon toga zadržao status papinske prijestolnice i „svetog grada“. Grad više nije imao političke moći, no cvjetao je kao središte kulturne i umjetničke aktivnosti u vrijeme renesanse i baroka pod pokroviteljstvom papinske uprave. U 17. st. počinje nagli porast broja stanovnika, no Rim je i dalje zaostajao za ostalim važnim gradovima u Europi, najvećim dijelom zbog katoličke obnove s kojim je Crkva bila zaokupljena. U 19. st. Rim je dva puta dobio i izgubio neovisnost te ga je 1871. g. pripojila Kraljevina Italija nakon uklanjanja francuske zaštite (1870.). Rim je postao glavni grad ujedinjene Italije. Nakon pobjede u Prvom svjetskom ratu naglo je rastao broj stanovnika, a tijekom Drugog svjetskog rata Rim je bio razoren. Nakon rata Rim je značajno narastao kao rezultat poslijeratne obnove i modernizacije.

Svakodnevica starih Rimljana bila je zanimljiva, grad je bio užurban urbani centar pun ljudi, političara koji su se susretali na njegovim ulicama, u javnim zgradama i na sportskim događajima. Život u starom Rimu bio je pun uzbuđenja i s mnogo mogućnosti za zabavu. Međutim, život u starom Rimu nije bio bez izazova i kao i u svakom većem gradu imao je puno prednosti i nedostataka, a trenuci dosade bili su prava rijetkost. Život rimskog građanina zavisio je od društvenog i ekonomskog statusa. Siromaštvo je bilo jedan od problema rimskog društva. Pojedini rimski pisci tumačili su kako se stil života i karakter pojedinih Rimljana može iščitati iz čovjekova govora i - odjeće.

2. 2. Problem istraživanja

Problem ovog istraživanja temeljit će se na odjeći Rimljana, materijalima pomoću kojih su je izrađivali, modnim dodacima, nakitu i frizurama. Želimo istražiti i približiti njihov način razmišljanja tijekom šivanja i stvaranja različitih modnih kreacija, stoga ćemo se i same upustiti u taj proces te sašiti dvije svakodnevne modne kombinacije iz rimskog vremena.

2. 3. Pretpostavka istraživanja

S obzirom na ono što znamo prije početka istraživanja, naša je pretpostavka kako su Rimljani bili vrlo kreativni tijekom samog procesa smišljanja odjevnih kombinacija čemu u prilog ide slojevitost odjevnih kombinacija, ravni i jednostavni krojevi među kojima je svaki imao i nešto decentno, nešto što ga je činilo posebnim. Također, pretpostavljamo da su Rimljani

⁵ Pipin Mali, <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=48342>, pristupljeno 19. 1. 2023.; *Kraj Zapadnog Rimskog Carstva*, <https://povijest.hr/nadanasnjidan/kraj-zapadnog-rimskog-carstva-476/>, pristupljeno 19. 1. 2023.

bili vrlo snalažljivi tijekom oblikovanja odjevnih predmeta s obzirom na tadašnje uvjete i neimanje strojeva adekvatnih za šivanje. Pretpostavljamo kako ćemo se upoznati i s materijalima, bojama i načinima pomoću kojih su ih dobivali. Također, da su se Rimljani prema bojama i uzorcima na odjeći dijelili na određene društvene slojeve te da se rimska odjeća razlikovala od grčke iako s nekim sličnostima. Pretpostavljamo i da ćemo se preko odjeće upoznati i sa svakodnevicom Rimljana, s funkcijom odjeće u rimskom društvu te vidjeti da se dijelovi rimske odjeće upotrebljavaju i danas u suvremeno doba.

3. MATERIJAL I METODE

Odijevanje Rimljana i njihov stil istraživat ćemo tijekom školske godine 2022./2023. od listopada 2022. do ožujka 2023. na način da ćemo najprije pronalaziti literaturu u knjižnici i izvore na internetu te ih prema uputi mentorice spremati u mapu internetskih izvora. Nakon toga provodit ćemo metode čitanja i rada na tekstu, opisivanja, tumačenja i analize. Provodit ćemo raspravu međusobno unutar modula *Korijeni današnjega hrvatskog prostora* i s našom mentoricom koja će nam pomoći u oblikovanju pisanog rada koji smo započele u suradničkom *Google* dokumentu. Pogledat ćemo i pripremljene *Powerpoint* prezentacije i kratke video priloge o temi.

Najzanimljivije u našem istraživačkom radu bilo je najavljeno predavanje dr. sc. Suzane Kutnjak - Mravlinčić koje smo s nestrpljenjem očekivale. Predavanje je bilo realizirano 26. 11. 2022. u prostorijama Druge gimnazije Varaždin. Odmah na početku planirale smo uspostaviti suradnju s našim prof. Predragom Cuklinom te povezati predmet *Izrada modnih proizvoda* s temom našeg istraživanja.

U pisanju rada pomoglo nam je i predavanje Ane Jagić o arheologiji, a naročito terenske nastave koju smo u sklopu Centra izvrsnosti realizirali u Gradskom muzeju Varaždin i, posebno značajno za našu temu, u Zavičajnom muzeju Varaždinske Toplice.

Materijal koji je predmet našeg proučavanja su odjeća, obuća i modni dodaci starih Rimljana. Prema našem planu postavljenom na samom početku istraživanja, nastojat ćemo za prezentaciju rezultata rada koristiti rimske kostime koje ćemo samostalno iskrojiti i sašiti. Za realizaciju toga plana utrošile smo dosta vremena i truda. Za izradu kostima koristili smo: tkaninu (imitaciju lana, svile, vune..), Modaris (program za izradu krojeva i krojnih slika), univerzalni šivaći stroj, specijalni šivaći stroj, parno glačalo.

4. REZULTATI ISTRAŽIVANJA

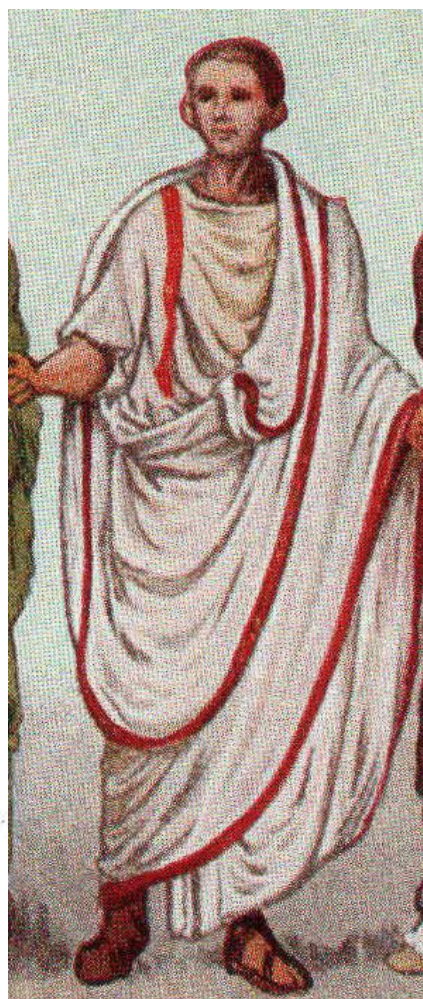
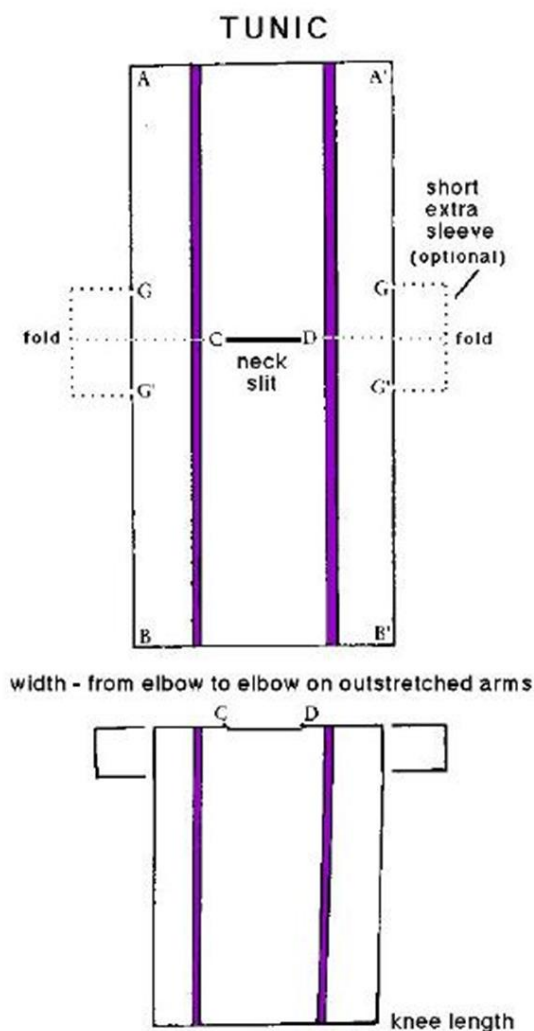
4. 1. Razvoj rimske odjeće (kostima)

Istraživanje antičke odjeće pa tako i rimskog kostima započelo je u 16. i 17. st., no istraživanje grčke i rimske mode i odjeće i danas je aktualno. Kostim Rimljana razvio se iz etrurskog i grčkog kostima. O kostimu antičkog Rima saznajemo na temelju materijalnih povijesnih izvora (primjeri kostima) te na temelju slikarstva (vizualni primjeri). Rimski spomenik bio je zapravo dokument koji je trebalo čitati imajući na umu točno značenje. Novac, slikarstvo i skulptura bili su izraz likovnog jezika koji nam je slao određenu poruku. Odjeća je kod Rimljana bila statusni simbol, označavala je položaj, službu i autoritet onoga tko ju je nosio. Važno je istražiti također materijale i boje koje su koristili. Dominirala je raznobojnost, a najviše se upotrebljavala crvena i purpurna boja. Od materijala koristila se vuna, lan, svila i pamuk. Obratit će se pozornost i na razlike između rimske i grčke odjeće. Ono što je važno istaknuti odmah na početku da se odjeća rimskog razdoblja nije uvelike razlikovala od odjeće današnjice u smislu da se sastojala od donje odjeće (*indumenta*) i gornje odjeće (*amicti*).

4. 2. Muška odjeća

Muškarci Rimljani nosili su muški kostim nazvan tunika. Tunika je vrsta odjevnog predmeta koja se nosila ispod toge ili bez nje. Tunika je bila odjeća za sve slojeve društva i nosili su je svi od siromašnog roba i jednostavnog vojnika do bogatog konjanika i plemenitog senatora. To je bila vunena košulja bez rukava ili s kratkim rukavima koji nisu dosežali do lakta. Tunika je bila opasana i uvučena tako da se sprijeda spuštala malo ispod koljena, a straga je sezala do pregiba koljena.⁶ Tunika je bila najčešće napravljena od vune ili lana, a njezin kroj je imao oblik slova T. Tunika predstavlja kućno i radno odijelo. Najčešće su muškarci imali obične bijele tunike, dok su činovnici imali dvije tanke crvene crte, a senatori dvije deblje crvene crte na tunici. Crvena kraljevska boja za trake dobivala se iz puža volara. Crvene trake predstavljale su moć i što su one bile veće, to je i nositeljev status bio veći.

⁶ *Odjeća - Stari Rimljani*, <https://sites.google.com/site/staririmljani3011/odjeca>, pristupljeno 8. 1. 2023.; Terenska nastava Zavičajni muzej Varaždinske Toplice, Spomenka Vlahović, dipl. arh., 11. 3. 2023.

Slika 2. Tunika⁷

Preko tunike muškarci bi ogrnuli togu. Toga je svojevrsan oblik narodne nošnje. Togu su smjeli nositi svi slobodni muškarci Rima, senatori, ali najčešće su ju nosili carevi. Toga je bila izrađena od vune, bila je purpurne boje. Imala je različit način drapiranja odnosno omotavanja i vrste nošenja. Toga se oblačila u nekoliko faza, a nije ju bilo moguće obući samostalno. Od kraja 1. st. pr. Kr. u sklopu gradske posluge carevi i senatori držali su specijalizirane robove koji su znali izravnati i položiti nabore toge. Nespretno odjevena toga izmamila bi smiješak okoline. Mnoštvo nabora koji su mogli poslužiti i kao džepovi te kao kapuljače koju je pojedinac mogao navući preko glave, glavna su posebnost toge.

⁷ Noble roman in tunic [https://commons.wikimedia.org/wiki/File:LA2-NSRW-2-0064_\(6._Noble_roman_in_tunic\).jpg#/media/File:LA2-NSRW-2-0064_\(6._Noble_roman_in_tunic\).jpg](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:LA2-NSRW-2-0064_(6._Noble_roman_in_tunic).jpg#/media/File:LA2-NSRW-2-0064_(6._Noble_roman_in_tunic).jpg), pristupljeno 10. 2. 2023.

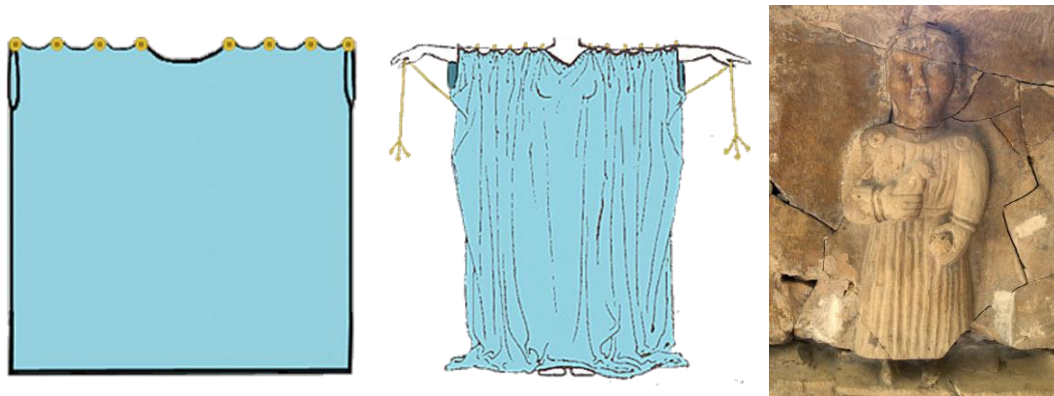
Slika 3. Toga⁸

4. 3. Ženska odjeća

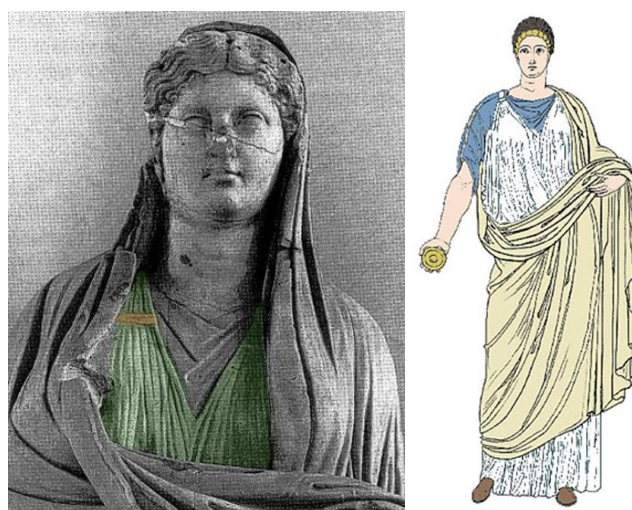
Rimljanke su nosile donje rublje i tunike od nebojane, tanke, jednostavne vunene i lanene tkanine. Ženska tunika nije se osim po dužini razlikovala od muške tunike. Tkala se u jednom komadu od vune, lana ili svile. Ženski kostim sastojao se od *stole*, *palle* i *flameuma*. *Stola* je posebna vrsta lagane tunike s pojasom koja je dosežala do gležnja. Najčešće je bila u bijeloj boji, no mogle su biti i raznobojne te su napravljene od vune. *Stola* je gornja tunika s mnogo nabora i kratkih rukava. Rukavi su se formirali zbog dužine tkanine. Vrlo bogate Rimljanke nosile su *stolu* od svile i pamuka. Vezivala se pojasom (vrpcom) u struku. *Stola* je bila simbol ženidbe pa su je nosile samo oženjene žene. Žensku odjeću prvenstveno karakterizira slojevitost te tkanina u boji. *Palla* je ogrtač koji ide preko tunike. *Flameum* je tanka koprena - veo.⁹

⁸ Toga je standardno gornje odijelo koje se obično oblačilo preko tunike, a smjeli su je nositi samo rimski građani. *Toga - nacionalna nošnja starih Rimljana*, <https://povijest.hr/drustvo/kultura/toga-nacionalna-nosnja-starih-rimljana/>, pristupljeno 10. 2. 2023.; *Odjeća, obuća i modni dodaci u rimsko vrijeme*, predavanje dr. sc. Suzane Kutnjak - Mravlinčić, Druga gimnazija Varaždin, 26. 11. 2022.

⁹ *Haljina starog Rima*, <https://minikar.ru/hr/zdorove-i-krasota/plahe-drevnego-rima-v-kakuyu-odezhdu-drevnie-rimlyane-odevalis-i-v-chem-ee/>, pristupljeno 19. 1. 2023.; Terenska nastava Zavičajni muzej Varaždinske Toplice, Spomenka Vlahović, dipl. arh., 11. 3. 2023.

Slika 4. Tunika

Slika 5. Stola

Slika 6. Pallium¹⁰

¹⁰ Pallium je najčešći oblik velikog ogrtača koji su podjeako koristili muškarci i žene (palla).

4. 4. Odjeća rimske vojske

Svi rimski civili i vojnici nosili su tunike. Tunika je bila dužine do koljena i ovisno o godišnjem dobu bila je dugih ili kratkih rukava. Viši časnici nosili su tunike obojene u crveno, dok su niži časnici nosili bijele tunike. Odjeća rimskih vojnika isticala se pomoću vojničkog pojasa (*balteus*) i cipela (*kaligi*). *Balteus* je mogao imati oblik jednostavnog pojasa koji se nosi na struku i ukrašen je srebrnim ili brončanim pločama. Vojne cipele *kaligi* bile su standardna obuća rimskih vojnika te je škripa zabijenih potplata govorila o prisutnosti vojnika kao i zveckanje njihovih pojasa. Naoružani su bili štitovima i kopljima, ali nisu imali zaštitni oklop. Koristili su razne vrste kaciga. Nosili su kožne sandale, dok su se zimi nosile čizme.

Slika 7. Odjeća rimske vojske¹¹

4. 5. Boja i materijal odjeće

Toga je općenito odražavala rimsku zaokupljenost statusom. Klasična bijela toga odrasloga građanina (*toga virilis*) označavala je formalan ulazak dječaka u svijet muškaraca. Rimski magistrati kako bi se istaknuli među ostalim članovima društva imali su pravo nositi posebnu togu s purpurnom prugom (*toga praetexta*).¹² Iznimno čistu bijelu togu mogli su nositi samo oni koji su se natjecali za neku od državnih magistratura. Kako bi se dobila bjelina i

¹¹ *Odjeća, obuća i modni dodaci u rimsko vrijeme*, predavanje dr. sc. Suzane Kutnjak - Mravlinčić, Druga gimnazija Varaždin, 26. 11. 2022.

¹² Terenska nastava Zavičajni muzej Varaždinske Toplice, Spomenka Vlahović, dipl. arh., 11. 3. 2023.

čistoća vune, toge su se izbjeljivale sumporom, između ostalog ne bi li se uklonila sva masnoća i prljavština, nakon čega je morala biti namakana u bazenima punjenim vodom i urinom. Od žena se očekivalo da se oblače skromno te su svoju odjeću bojale u jarke boje koje su izvlačile iz biljaka i životinja. Primjerice, šafran se koristio za žutu boju, a vrbovnik za ekstrakciju plave boje.

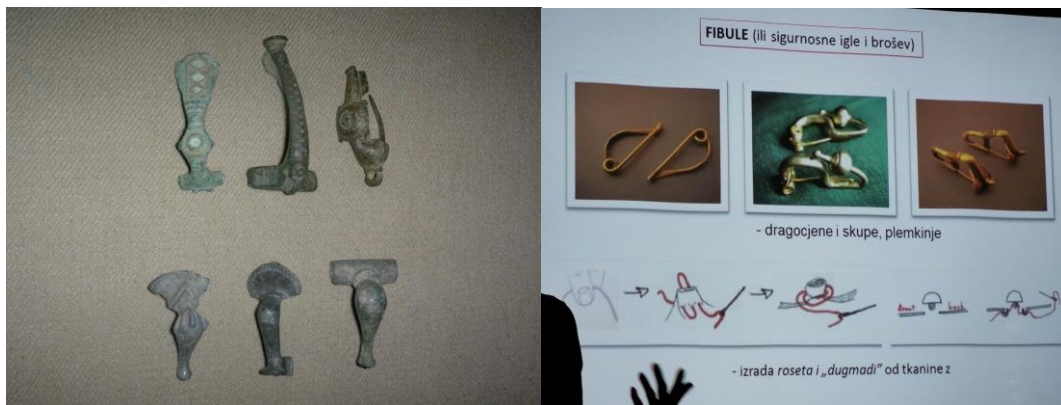
4. 6. Modni dodaci i nakit

Rimljani su voljeli nositi nakit. Nakit je simbolizirao status Rimljana u njihovom društvu. Rimljanke su nosile ukosnice, naušnice, ogrlice, narukvice, prstenje, pojase itd. Naušnice su najčešće bile karike ili viseće sa staklenim biserima. Ogrlice su bile napravljene od perlica stakla ili dragog kamenja kao što su kvarc ili karneol. Na ogrlicama su bili i zaštitni simboli ili bogovi za koje su vjerovala da ih štite od zla. Najbogatije Rimljanke voljele su u svoju kosu ispreplitati biserima. Muškarci nisu nosili različite vrste nakita, a ono što su nosili bilo je prstenje i amajlije. Amajlije su mogle biti zlatne i vjerovali su da im nose sreću.¹³ U doba uspona rimske države muškarci su na svakom prstu nosili i do šest zlatnih prstenova. Fibula je bio broš za pričvršćivanje odjeće. Rimljanke i Rimljani koristili su fibulu za spajanje toge, plašteva i ostalih odjevnih predmeta. Fibule su bile izrađene od drva, metala, bronce i od zlata. Što je materijal fibule bio skuplji, društveni status bio je veći. Najbogatiji Rimljani svoje su fibule ukrašavali dragim kamenjem.

Slika 8. Nakit - ogrlice i naušnice

¹³ *Odjeća starih Rimljana*, [Rings and Jewelry in Ancient Rome](#), pristupljeno 19. 1. 2023.; Terenska nastava Zavičajni muzej Varaždinske Toplice, Spomenka Vlahović, dipl. arh., 11. 3. 2023.

Slika 9. Rimska fibula¹⁴

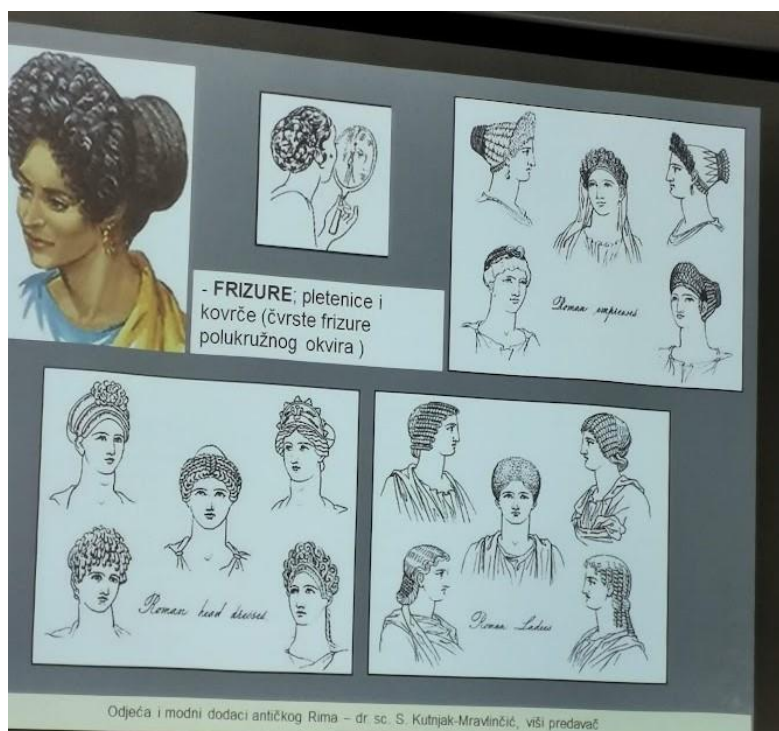
4. 7. Frizure

Kosa je kod žena bila vrlo važna za njezin ugled. Žene su u počecima Rimskog Carstva svoju kosu skrivale s velom. S vremenom je veo izašao iz trenda jer su se bogate žene htjele sve više isticati. Kosa žena bila je pletena u ekstravagantne frizure s mnogo pletenica, visokih punđa i podignutih frizura. Raspuštena kosa smatrala se šokantnom i prostom. Skulpture božica su jedine koje su imale napola podignute frizure jer one nisu bile smrtnice i smjele su nositi raspuštenu kosu. Kosa je kod većine Rimljana bila ravna i odrezana na kratko. Neki pak muškarci svoju su kosu uvijali kako bi što više izgledali kao Aleksandar Veliki. Za one koji su imali probleme s nedostatkom kose, postojale su perike. Brade su bile uspoređivane sa siromašnima koji se nisu mogli brijati i prati svaki dan. Isto su bile uspoređivane i s Keltima koji su Rimljanima bili divlji narod. Kelti su puštali brade pa su ih Rimljani smatrali nečistim ljudima, barbarima. Brade su kod Rimljana smatrane dakle barbarskim običajem pa ih većina Rimljana nije ni nosila.¹⁵ Brade su nosili muškarci u znak tugovanja i žalosti ako bi izgubili nekoga u svojoj obitelji. Vojskovođe koji bi izgubili rat, pustili bi brade u znak tugovanja. Filozofi su namjerno pustili brade kako bi bili različiti od rimskih normi i kako bi bili više uočljivi. Rimljani su imali vlastitog kućnog frizera.¹⁶

¹⁴ Rimska fibula, <https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Fibulae10.JPG#/media/Slika:Fibulae10.JPG>, pristupljeno 10. 2. 2023.; *Odjeća, obuća i modni dodaci u rimsko vrijeme*, predavanje dr. sc. Suzane Kutnjak - Mravlinčić, Druga gimnazija Varaždin, 26. 11. 2022.

¹⁵ Hadrijan je bio prvi rimski car koji je uvijek na spomenicima prikazivan s bradom.

¹⁶ *Odjeća stari Rimljani*, <https://youtu.be/8DpIo573jV8> <https://youtu.be/Q6up2QIGaF4>, pristupljeno 11. 1. 2023.; Terenska nastava Zavičajni muzej Varaždinske Toplice, Spomenka Vlahović, dipl. arh., 11. 3. 2023.

Slika 10. Frizure¹⁷

4. 8. Obuća

Rimljani su imali više od sto vrsta obuće. Sandale su nosili Rimljani i Rimljanke češće samo po kući. Izvan kuće ljudi su nosili cipele koje su u potpunosti pokrivala njihova stopala. Cipele su bile napravljene od kože i nosili su ih svi slojevi društva, dakako, bogati ljudi su nosile one najskuplje. *Caligae* su bile sandale koje su nosili rimski vojnici. Te sandale bile su vrlo čvrste i otporne. To su najpoznatije rimske sandale i sadržavale su mnogo remenčića. Bile su izrađene od debelog potplata koji je bio ojačan metalnim zakovicama.¹⁸ Najčešća cipela za izlazak izvan kuće bila je poznata kao *calceus*. Ta je cipela pokrivala cijelo stopalo i zatvarala se kožnim vezicama, zvanim *tangama*.¹⁹ Siromašniji građani nosili su *baxsae*, imitaciju cipela koje su izrađivali od lišća palme i papirusa.²⁰

¹⁷ *Odjeća, obuća i modni dodaci u rimsko vrijeme*, predavanje dr. sc. Suzane Kutnjak - Mravlinčić, Druga gimnazija Varaždin, 26. 11. 2022.

¹⁸ *Odjeća stari Rimljani*, <https://youtu.be/EJpEfB9xeP4>, pristupljeno 19. 1. 2023.; Terenska nastava Zavičajni muzej Varaždinske Toplice, Spomenka Vlahović, dipl. arh., 11. 3. 2023.

¹⁹ *Ancient Romans footwear*, <https://imperiumromanum.pl/en/curiosities/ancient-romans-footwear/>, pristupljeno 19. 1. 2023.

²⁰ Terenska nastava Zavičajni muzej Varaždinske Toplice, Spomenka Vlahović, dipl. arh., 11. 3. 2023.

Slika 11. Rimska obuća²¹

4. 9. Usporedba rimske odjeće s grčkom

Odjeća Rimljana sastojala se od tunike i toge izrađenih od vune. Tunika je bila do koljena, a toga je bila do poda. Oba odjevna predmeta bila su široka i drapirala su se po tijelu te ih je bilo potrebno pričvrstiti fibulama. Odjeća starih Grka odjeća sastojala se od *chitona*, *chlama* i *himationa* (plašta), također napravljenih od vune. *Chiton* je poput tunike dosezao do iznad koljena, dok su toga i plašt češće dosezali do poda. Pričvršćivali su se s fibulama jer ni odjeća Grka, kao i odjeća Rimljana nisu bile šivane. Kod Rimljana muškarci visokog statusa, kao što su bili senatori, mogli su nositi samo togu bez tunike. Pokazivanje kože kod muškaraca bilo je prihvatljivo u umjerenim količinama. U Grčkoj muškarci su hodali slobodno ulicama goli jer se muška golotinja smatrala prirodnom i normalnom.

Odjeća Rimljanki sastojala se od *pale* i *stole* napravljenih od vune. *Stola* je kod žena dosezala do poda kao i ogrtač *pala*. Odjeća nije bila šivana i bila je drapirana i velika pa su bila potrebna učvršćivanja s fibulama. Grkinje su nosile *epiblema*, *peplos*, *himation* (plašt). Žensko tijelo bilo je pokriveno u obje države od glave do pete, a pokazivanje kože bilo je neprimjereno. U

²¹ *Odjeća, obuća i modni dodaci u rimsko vrijeme*, predavanje dr. sc. Suzane Kutnjak - Mravlinčić, Druga gimnazija Varaždin, 26. 11. 2022.

Rimu je neko vrijeme kao i u Grčkoj bilo skandalozno za žene pokazivati kosu, zato se nosio veo.²² Grci i Rimljani nosili su sličnu obuću na nogama, uglavnom neki tip sandala.

4. RASPRAVA

Temeljna odjeća za sve slojeve rimskoga društva, od siromašnog roba i jednostavnog vojnika do bogatog konjanika i plemenitog senatora nije se previše razlikovala i sastojala se najčešće od *tunike* i *toge*. Muškarci su preko *tunike* ogrnuli *togu*, dok su žene na *tuniku* stavile *stolu*, a na glavu tanku koprenu, odnosno veo. Rimljanima su boje i detalji na odjeći predstavljali vrlo važnu ulogu. Rimljanke su voljele nositi nakit i modne dodatke poput dijadema, naušnica, narukvica i fibula. Također, posvećivale su dosta pažnje frizurama jer je bila važna za njihov ugled. Muškarci su nosili kratke, uredne frizure i obavezno glatko, obrijano lice. Svaka kuća imala je vlastitog kućnog frizera.

Tradicionalna rimska odjeća prisutna je i u suvremeno vrijeme. Starorimska odjeća utjecala je na *haute couture*, *pret a porter* i avangardnu modu u desetljeću nakon 2010. godine. Odjeća starih Rimljana utječe i na današnje modne trendove. Rimske sandale bile su modni trend 2021./2022. s povratkom *hippie* odjeće. Rimska odjeća jasno se očituje kao inspiracija mnogobrojnim poznatim modnim kreatorima, npr. Rick Owens, Vivienne Westwood, Jacquemus te poznatoj modnoj kući *Gucci*. Navodimo kolekcije inspirirane tradicionalnom rimskom odjećom: *Versace* proljeće/ljeto 2015. muška kolekcija koja se temelji na togama, spoju kupaćih kostima s *haute couture*; *Gucci* kolekcija *Cruise* 2020. spaja stari Rim i Deasney u *haute couture*; Vivienne Westwood jesen/zima 2016. donosi buntovnu, kolekciju izvan okvira; Jacquemus jesen/zima 2018. daje minimalistički, asimetrični, nadrealistički *haute couture*; Rick Owens proljeće/ljeto 2022. donosi kontroverznu avangardnu kolekciju. U svakodnevnom životu vidi se utjecaj rimske odjeće i na odjeći svećenika.

Tijekom cijelog istraživanja bavile smo se proučavanjem rimske odjeće jer smo i same željele što bolje dočarati odjeću starih Rimljana. Fokusirale smo se na našu pretpostavku, a to je rimska nit vodilja tijekom smišljanja odjevnih predmeta, slojevitost rimske odjeće, odnosno vrste odjeće koju su nosili pojedini pripadnici društva. S obzirom na istražene činjenice, saznanja i razrade vlastite rimske odjeće, primijetile smo kako su Rimljani trebali izrazito mnogo materijala za izradu jedne odjevne kombinacije. Svaka odjevna kombinacija imala je

²² *Odjeća stari Grci* <https://www.worldhistory.org/article/20/ancient-greek-clothing/> pristupljeno 19. 1. 2020.; *Odjeća stari Grci* [Ancient Greek Clothing - World History Encyclopedia](#), pristupljeno 19. 1. 2023.

nešto specifično i drugačije, no sami odjevni predmeti nisu bili komplicirani za izradu jer se uglavnom materijal samo vezivao na različite načine, bez mnogo šavova i ušitaka. Količina materijala daje dojam kompliciranosti, luksuza i težine samog odjevnog predmeta. Krojevi su većinom ravni te se ta običnost i jednostavnost odjeće nadoknađivala nakitom i s modnim dodacima. Međutim, s obzirom na mogućnosti same izrade odjeće i nedostatak strojeva, Rimljani su se izrazito dobro snalazili u osmišljavanju i kreiranju odjevnih kombinacija.

5. ZAKLJUČAK

Odjeća Rimljana bila je dizajnirana s ciljem ukazivanja na društveni položaj osobe koja je nosi. Rimljani su odjeću podijelili na gornju i donju. Temeljni dio odjeće, koju je nosio cijeli Rim bila je *tunika*. Najčešće se izrađivala od vune i lana. Muškarcu su na tuniku oblačili *togu*, dok su žene na tuniku tzv. *stola* oblačile ogrtač (*pala*) i veo (*flameum*). Rimljani su prakticirali slojevitost odjeće, drapiranje i tkaninu u boji. Tkanine u boji prikazivale su bogatstvo i materijalni status građanina. Rimljani su imali oko 100 vrsta odjeće i vrlo razvijeni prodajni lanac, tzv. strukovne udruge. Na temelju pročitane literature, izvora na internetu, predavanja prof. Suzane Kutnjak - Mravlinčić te posjeta Zavičajnom muzeju Varaždinske Toplice dobro smo istražile odjeću Rimljana. Pod tim podrazumijevamo dijelove odjeće, slojevitost, njezine boje, modne dodatke, nakit, frizure i obuću te smo se i same okušale u osmišljavanju rimske *tunike*, *toge*, *stole* i *pale*. Također, upoznale smo dio svakodnevice starih Rimljana i kratkim pregledom rimske povijesti. Usporedile smo rimsku odjeću s grčkom, no smatramo da bi se tu imalo još dosta toga istražiti te bi to bila zanimljiva tema za nastavak istraživanja koje bi se moglo provesti u budućnosti.

6. POPIS IZVORA I LITERATURE

Legenda o nastanku Rima, <http://www.osang-kc.hr/index.php/edukacija/povijest/download-povijest/99-legenda-o-nastanku-rima>, pristupljeno 19. 1. 2023.

Oktavijan August, <https://nova-akropola.com/kulture-i-civilizacije/tragom-proslosti/oktavijan-august-prvi-rimski-car/>, pristupljeno 19. 1. 2023.

Pipin Mali, <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=48342>, pristupljeno 19. 1. 2023.

Odjeća - Stari Rimljani, <https://sites.google.com/site/staririmljani3011/odjeca>, pristupljeno 8. 1. 2023.

Noble roman in tunic [https://commons.wikimedia.org/wiki/File:LA2-NSRW-2-0064_\(6._Noble_roman_in_tunic\).jpg#/media/File:LA2-NSRW-2-0064_\(6._Noble_roman_in_tunic\).jpg](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:LA2-NSRW-2-0064_(6._Noble_roman_in_tunic).jpg#/media/File:LA2-NSRW-2-0064_(6._Noble_roman_in_tunic).jpg), pristupljeno 10. 2. 2023.

Toga, <https://povijest.hr/drustvo/kultura/toga-nacionalna-nosnja-starih-rimljana/>, pristupljeno 10. 2. 2023.

Haljina starog Rima, <https://minikar.ru/hr/zdorove-i-krasota/plate-drevnego-rima-v-kakuyu-odezhdu-drevnie-rimlyane-odevalis-i-v-chem-ee/>, pristupljeno 19. 1. 2023.

Odjeća starih Rimljana, [Rings and Jewelry in Ancient Rome](#), pristupljeno 19. 1. 2023.

Rimska fibula, <https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Fibulae10.JPG#/media/Slika:Fibulae10.JPG>, pristupljeno 10. 2. 2023

Odjeća stari Rimljani, <https://youtu.be/8DpIo573jV8> <https://youtu.be/Q6up2QIGaF4>, pristupljeno 11. 1. 2023.

Odjeća stari Rimljani, <https://youtu.be/EJpEfB9xeP4>, pristupljeno 19. 1. 2023.

Ancient Romans footwear, <https://imperiumromanum.pl/en/curiosities/ancient-romans-footwear/>, pristupljeno 19. 1. 2023.

Odjeća stari Grci <https://www.worldhistory.org/article/20/ancient-greek-clothing/>, pristupljeno 19. 1. 2020.

Odjeća stari Grci [Ancient Greek Clothing - World History Encyclopedia](#)

Pregled prapovijesne i antičke baštine na tlu Hrvatske, predavanje Ane Jagić, Druga gimnazija Varaždin, 29. 10. 2022.

Odjeća, obuća i modni dodaci u rimsko vrijeme, predavanje dr. sc. Suzane Kutnjak - Mravlinčić, Druga gimnazija Varaždin, 26. 11. 2022.

Terenska nastava:

Gradski muzej Varaždin

Zavičajni muzej Varaždinske Toplice

7. PRILOZI

Izrada rimske odjeće:

Slika 12-14. Izrada rimske odjeće

Slika 15. Rimska odjeća na arheološkom lokalitetu *Aquae Iasae*